

ابان بن تغلب

تغلب نیز از این غفلت و فراموشی تاریخ مشتی نیست. از این روی، چندان اطلاعی از زندگی او در دست نیست و تنها برخی از سخنان والای بزرگان دین است که شخصیت استثنائی و کم نظیر او را به ما شناسانده است.

ابان، علم فقه و تفسیر قرآن را از محضر امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام فرا گرفت و تا آنجا پیش رفت که از شاگردان بارز و بنام اهل بیت به حساب آمد. او یکی از اصحاب بزرگ است که روایتهايش مورد تصدیق علمای برجسته رجال قرار گرفته و جزء ثقات می باشد. و نه تنها علمای شیعه او را ثقه می دانند که بسیاری از بزرگان اهل سنت از او به عظمت یاد کرده و توثیق می نمایند.

یاقوت حموی گوید: «ابان فقیه، لغت شناس، قاری قرآن و امامی (شیعی) است. او ثقه ای بلند پایه و دارای منزلتی سترگ است. از علی بن الحسین و ابی عبدالله (ع) روایت کرده و درباره واژه های مشکل قرآن، کتاب نوشته است».

ابن عدی گوید: «هر چه از او نقل کنند درست است زیرا مردی راستگو می باشد گرچه مذهبش تشیع است!! او به حق صلاحیت روایت کردن دارد».

ابن سعد در طبقاتش، حاکم در مستدرکش، ابونعیم در تاریخش و بسیاری

و پس از آن حضرت، امام صادق علیه السلام نیز بر این سخن تاکید کرد. و از اینجا معلوم می شود «ابان» بقدری مورد اعتماد این دو امام معصوم بوده که به او اجازه فتوادادن می دهند. و همچنین بنظر می رسد، ایشان نه تنها روایت های ائمه را خوب شنیده و به یاد سپرده بلکه خوب فهمیده و درک کرده بود که امام که تنها به وجود چنین شاگرد برجسته و دانشمندی میاهات می کند و خرمند است که در شیعیانش مانند چنین شخصیتی پیدا شده، بلکه به او بالاترین اجازه را می دهد و آن اجازه فتوادادن است، و معنای اجازه امام این است که ابان آنقدر بپراحمکام شرعی مسلط بوده که حق دارد جای امام بنشیند و سئوالهای گوناگون شرعی سوال کنندگان را پاسخگو باشد.

ابان بن تغلب کیست؟

یکی از متمهای نابخشودنی تاریخ همین است که بیشتر در کنار استمگران و پادشاهان بوده و از محضر پرفیض فقیهان و دانشمندان کمتر استفاده کرده است. و لذا می بینیم به تفصیل درباره جام های شراب و زلف کنیزان و نقش کاخهای بلورین، سخن پزانی کرده و هزاران فضیلت دروغین را به شاهان و شاهزادگان نسبت داده ولی کمتر از فضیلت ها، دانش ها، معشویت ها و شهامت های دانشمندان و یاران راستین اسلام، سخنی بمیان آورده است. و ابان بن

امامان ما یارانی مخلص و باوفا داشتند که باسختی ها و دشواری های دوران بنی امیه و بنی عباس، همواره دست به گریبان بودند و در سخت ترین شرایط، بایستوایان و رهبران خویش (ائمه علیهم السلام) در تماس بوده و هرفرصتی را غنیمت شمرده از مقام معظم آنان، کسب فیض می کردند. و بوسیله همین اصحاب باوفا و دانش پژوه، قطره ای از دریای بیکران علوم آل محمد «ص» نسل به نسل منتقل شد و به ما رسید.

این حاملان علم باتحمل کردن شرایط ناگوار زندگی در آن دوره های پرازفشنه و آشوب و ستم، جان و مال و خاندان و دارائی خویش را در این راه مقدس گذاشته و به حق از اسلام عزیز پاسداری کردند.

اکنون ما بر آن شدیم که یادی هر چند کوتاه از این صاحبان علم و فضیلت درمجلسه نموده و خلاصه ای از زندگی سراسر افتخار آنان درج نمائیم. باشد که امت اسلام باچهره های بسیار محبوب و درعین حال مظلومی که مفاخر بزرگ مکتب تشیع به شمار می آیند تا اندازه ای آشنا شوند. لازم به تذکر است که در این بررسی کوتاه، بدون اینکه برتری های علمی یا تسلسل تاریخی را منظور داشته باشیم، هر بار یکی از این پاسداران بزرگ اسلام را اختیار نموده و به اقتت پاسدار اسلام معرفی می نمائیم.

«در مسجد مدینه بنشین و برای مردم فتوا بده و سئوالهای شرعی آنان را پاسخگو باش. من دوست دارم در شیعیانم شخصی مانند تو پیدا شود».

این سخن بزرگ از امام باقر علیه السلام است که به ابان بن تغلب کوفی فرمود.

دیگر از او تجلیل کرده و توثیق نموده‌اند. مسلم، ترمذی، ابوداود، نشانی و ابن ماجه نیز از او حدیث نقل کرده‌اند.

ابان از فقهای بنامی است که مردم برای اخذ احکام، گردا گردش جمع می‌شدند و از او استفاده می‌کردند. هنگامی که وارد مسجد مدینه می‌شد، ستونی را که پیامبر اکرم «صلی الله علیه وآله» بر آن تکیه می‌داد، برای او خالی می‌کردند که کنار آن تکیه دهد و احکام را به مردم برساند.

اولین تفسیرنویس

ابان بن تغلب کوفی، متخصص در علوم قرآنی بود، و او اولین کسی است که در این باره کتاب نگاشته است. مرحوم آیه الله سید حسن صدر در کتاب تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام گوید: «ابان بن تغلب اولین کسی است که در معانی قرآن کتاب نوشت. و او نیز اولین کسی است که درباره واژه های مشکل قرآن، کتابی تألیف کرد. سیوطی در «طبقات» گواهی می‌دهد که او اولین مؤلف در تفسیر واژه های قرآنی است و در حالی که با قوت حموی در معجم الادبایه می‌گوید: ابان در سال ۱۴۱ وفات کرده است، تعجب از حافظ شام، جلال الدین سیوطی است که در کتاب «اوائیل» خود می‌گوید: اولین کسی که درباره واژه های مشکل قرآن کتاب نوشته، ابو عبیده معمر بن مثنی است که در سال ۲۰۸ یا ۲۱۱ در گذشته است! و از یاد می‌برد که وقتی شرح حال ابان بن تغلب را می‌نویسد، او را اولین مؤلف در این علم می‌داند...».

و اینکه گفته می‌شود، ابان از قاریان قرآن است، معنایش آن نیست که ابان

صدای خوشی داشته است و کاری جز قرآن خواندن نداشته، همانگونه که در این زمان مرسوم شده است که قاری قرآن بیشتر بر افرادی اطلاق می‌شود که فقط قرآن را با صدای خوب می‌خوانند و در علم تجوید مقداری آگاهی دارند. بلکه چون در آن زمان قراء تهای مختلفی رائج بوده است، لذا اگر کسی به تمام قراء آنها آشنائی داشته و به اسرار و رموز علم لغت مطلع بوده و بهترین قراءت را تشخیص می‌داده است، او را قاری قرآن می‌دانستند. محمد بن موسی بن ابی مریم گوید: «ابان بن تغلب را شنیدم که قرآن می‌خواند. بر آستی کسی را مانند او ندیدم که قرآن بخواند. او برترین قاریان قرآن بود.»

ابان بن عثمان گوید: امام صادق علیه السلام به من فرمود: «ابان بن تغلب روایتهای بسیاری را از من نقل کرده، پس هر چه از آن روایت ها برای تو باز گویند، تو از طرف من برای مردم نقل کن» و در جای دیگری از ابان بن عثمان نقل شده که امام صادق «ع» به او فرمود: «ابان بن تغلب، سی هزار (۳۰/۰۰۰) حدیث از من روایت کرده، آنها را از او نقل کن.»

عبدالله بن حقیق گوید: ابان بن تغلب به من گفت: برگروهی از مردم گذشتم که مرا ملامت می‌کردند و می‌گفتند: چرا از جعفر «ع» روایت نقل می‌کنی؟ در پاسخ آنها گفتم: مرا ملامت می‌کنید در روایت کردن از شخصی که چیزی از او نپرسیدم جز اینکه فرمود: قال رسول الله «پیامبر می‌فرماید...»

مسلم بن ابی حبه گوید: خدمت امام

صادق «ع» رسیدم و سوالهایی کردم. هنگام وداع عرض کردم: خیلی مایلیم که از شما سخنان دیگری بشنوم ولی چه کنم که دسترسی ندارم. فرمود: «ابان بن تغلب را در باب که از من حدیث بسیاری شنیده است، پس هر چه برای تو روایت کرد، آن را از سوی من برای دیگران روایت کن.»

تالیفات ابان:

- ۱ - غریب القرآن: که در آن واژه های دشوار قرآن را ترجمه قرآن را ترجمه و تفسیر کرده است.
- ۲ - معانی القرآن.
- ۳ - الفضائل.
- ۴ - القراءات.
- ۵ - الأصول فی الروایة علی مذهب الشیعه.

در هر صورت، ابان یکی از برجسته ترین شاگردان امام باقر و امام صادق علیهما السلام است که خدمات بسیار ارزشمندی به اسلام و قرآن کرده است. و در فضیلت او همین بس که یکجا، فقط از امام صادق «ع» سی هزار حدیث در سینه اش جای داشت.

ابان در سال ۱۴۱ هجری قمری درگذشت. هنگامی که خبر وفاتش را به امام صادق علیه السلام دادند، حضرت فرمود: «رَحِمَهُ اللهُ، أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ أَوْجَعَ قَلْبِي مَوْتُ أَبَانَ» خدایش رحمت کند به خدایم مرگ ابان، قلب مرا به درد آورد و آزرده ساخت.

منابع استفاده شده: اعیان الشیعه - الامام الصادق و المذاهب الاربعه - فهرست ابن الندیم - سفینه البحار - تأسیس الشیعه لعلوم الاسلام - فهرست شیخ طوسی «اره» - طبقات ابن سعد و معجم الادبایه حموی.